

from the British people

Kingdom of the Netherlands

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

SWEDEN

WORLD BANK GROUP

Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

Analiza sudske prakse

Postupanje sudova po predlogu za oslobađanje od plaćanja sudskih troškova u parničnoj materiji

Jun 2018. godine

Izrazi zahvalnosti

Svetska banka i Multidonatorski fond za podršku sektoru pravosuđa (MDTF JSS), u partnerstvu sa YUCOM-om, sprovode brojne aktivnosti s ciljem unapređenja pristupa pravdi u Srbiji.

Izveštaj „Analiza sudske prakse – Postupanje sudova po predlogu za oslobađanje od plaćanja sudskih troškova u parničnoj materiji“ je pripremio pravni tim Komiteta pravnik za ljudska prava – YUCOM, uz smernice i savete dobijene od g-đe Džordže Harli (stručnjakinje za reformu pravosuđa), g-dina Srđana Svirčeva (stručnjak za javni sektor), g-đe Marine Matić Bošković (savetnice za reformu pravosuđa).

Članovi tima se žele posebno zahvaliti partnerima na njihovom angažmanu u ovoj studiji. Posebnu zahvalnost upućujemo sudovima, sudijama i sudskom osoblju na njihovom vremenu i spremnosti da dostave podatke neophodne za istraživanje.

SADRŽAJ

O ISTRAŽIVANJU.....	1
KLJUČNA ZAPAŽANJA.....	2
PREPORUKE.....	3
PRAVO NA OSLOBAĐANJE OD PLAĆANJA TROŠKOVA PARNIČNOG POSTUPKA: PRAVNI OKVIR I PRAKSA.....	4
1. MEĐUNARODNI STANDARDI	4
2. PRAVNI OKVIR ZA OSLOBAĐANJE OD PLAĆANJA PARNIČNIH TROŠKOVA U SRBIJI	4
3. VRSTE PARNIČNIH TROŠKOVA KOJI SU PREDMET OSLOBOĐENJA	4
4. USLOV I KRITERIJUMI ZA PROCENU ISPUNJENOSTI USLOVA.....	5
5. POSTUPAK ZA OSTVARIVANJE PRAVA.....	7
6. SUDSKE TAKSE KAO PREDMET OSLOBAĐANJA.....	8
7. USLOV I KRITERIJUMI ZA PROCENU ISPUNJENOSTI USLOVA PREMA ZAKONU O SUDSKIM TAKSAMA	8
PRAKSA.....	9
8. PRIZNAVANJE PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ U PARNIČNOM POSTUPKU	9
PRAKSA.....	10
9. POZNAVANJE PRAVA NA OSLOBOĐENJE OD PARNIČNIH SUDSKIH TROŠKOVA	10
10. VOĐENJE EVIDENCIJE	11
ANEKS 1: ANALIZA SUDSKE PRAKSE.....	12
ANEKS II: TABELARNI PREGLED ODGOVORA.....	32

O ISTRAŽIVANJU

Komitet pravika za ljudska prava, u partnerstvu sa Multidonatorskim fondom za podršku sektoru pravde (MDTF-JSS) je u periodu april-maj 2018. godine sproveo istraživanje čiji je cilj analiza sudske prakse po predlogu o oslobođenja sudskih troškova u parničnoj materiji.

Kako su prema Zakonu o parničnom postupku prvostepeni sudovi nadležni za odlučivanje o predlogu za oslobođenje troškova postupka, Komitet pravika za ljudska prava je u aprilu 2018. godine dostavio zahteve za slobodan pristup informacijama na adrese 24 osnovna suda.¹ Zahtevom je traženo od sudova da dostave informacije o broju usvojenih zahteva za oslobođenje od troškova postupka za 2017. godinu kao i 2 odluke u kojima je rešen zahtev za oslobođenje troškova postupka, i to odluku kojom je usvojen i odluku kojom je odbijen ili odbačen zahtev za oslobođenje troškova postupka.

Od 24 kontaktiranih sudova, 23 je odgovorilo na zahtev u zakonskom roku. Većina sudova² dalo je informaciju da nije moguće utvrditi broj zahteva, te time i način postupanja sudova po zahtevima. Pet osnovnih sudova³ je navelo da nije bilo zahteva za oslobođenje od plaćanja sudskih troškova u toku 2017. godine. Tri suda dalo je informaciju o broju podnetih zahteva i/ili načinu rešavanja po zahtevima.⁴

Brojni sudovi dostavili su tražene odluke, na osnovu kojih je rađena analiza postupanja sudova po predlogu za oslobođenje od plaćanja sudskih troškova u parničnoj materiji. Za potrebe analize obrađeno je 20 odluka, koje su u aneksu tabelarno prikazane, kako bi korisnici istraživanja mogli da dođu do dodatnih zaključaka o sudskoj praksi u ovoj materiji. Primeri su grupisani kao prikaz postupanja suda prema tačno određenom zakonskom propisu, i osnova su za komentar o primeni određenih odredbi relevantnih zakona.

U drugom aneksu dat je tabelarni prikaz kontaktiranih sudova i odgovora.

¹ U trenutku sprovođenja istraživanja, u Srbiji postoji 67 osnovnih sudova i 25 viših sudova.

² 15 kontaktiranih osnovnih sudova.

³ Osnovni sud u Raškoj, Osnovni sud u Sjenici, Osnovni sud u Kuršumliji, Osnovni sud u Kikindi, Osnovni sud u Bačkoj Palanci

⁴ Osnovni sud u Užicu, Osnovni sudu u Šidu i Osnovni sud u Ivanjici. Osnovni sud u Ivanjici uvrstio je odluke po predlogu za plaćanje sudskih taksi na rate u broj odluka.

KLJUČNA ZAPAŽANJA

1. Zakon o parničnom postupku i Zakon o sudskim taksama **ne sadrže izričito prekluzivni rok za podnošenje predloga za oslobađanje od plaćanja troškova parničnog postupka**, odnosno sudskih taksi. U praksi, sud odbacuje predlog koji je podnet nakon pravosnažnosti odluka kao neblagovremen. Praksa ukazuje da stranke podnose predlog nakon pravosnažnosti odluka iz razloga što po pravilu sud tada dostavlja opomene za plaćanje taksi.
2. Zakon o parničnom postupku i Zakon o sudskim taksama **ne sadrže rok za donošenje rešenja o predlogu stranke**. Ova pravna praznina unosi nesigurnost za stranku. Dodatno, ona onemogućuje blagovremeno ostvarivanje uslova za priznavanje prava na besplatnu pravnu pomoć.
3. Zakon o parničnom postupku **nije jasan** da li se odluka o oslobađanju od plaćanja troškova postupka donosi u formi posebnog rešenja u toku postupka, dakle van ročišta, ili se donosi istovremeno sa odlukom kojom se spor rešava. Sudska praksa beleži da odluka može biti sastavni deo presude, kao i da se **odluka donosi posebnim rešenjem**. Nedostatak jasnog uputstva za postupanje po predlozima unosi pravnu nesigurnost za stranku i otežava vođenje evidencije u ovim postupcima.
4. Stranke, po pravilu, podnose predlog za oslobađanje od troškova postupka (ne navodeći vrstu troškova od kojih se oslobađanje od plaćanja traži). Sud prilikom odlučivanja o predlogu, isključivo oslobađa stranku od jedne vrste parničnih troškova i to sudskih taksi. Ovakva odluka smatra se usvajanjem zahteva stranke u celosti, jer po pravilu, u pouci o pravnom leku se navodi da žalba na rešenje nije dozvoljena. Izreka rešenja ne sadrži odluku da se predlog za oslobađanje od plaćanja troškova odbija u delu ostalih eventualnih troškova postupka, te kako nema odluke o tom delu predloga, izostaje i obrazloženje rešenja zbog čega je sud oslobodio stranku isključivo plaćanja sudskih taksi.
5. Praksa sudova u primeni pravila dokazivanja ispunjenosti uslova za priznavanje prava je neujednačena. U zavisnosti od slučaja, postoje sledeće situacije u praksi: 1) sud pribavlja dokaze na okolnost činjenica koje je podnosilac predloga izneo u predlogu; 2) sud pribavlja dokaze u odnosu na činjenice koje smatra relevantnim, a imajući u vidu i činjenice koje je saznao vodeći postupak; sud ne pribavlja dokaze, već odluku pretežno zasnovao na pravilima o teretu dokazivanja.
6. Kao "sve okolnosti" za procenu ispunjenosti uslova za priznavanje prava, van izričito propisanih kriuterijuma, cene se zdravstveno stanje, godine starosti i radna sposobnost podnosioca predloga.
7. Po pravilu, sud ne utvrđuje činjenice o članovima domaćinstva podnosioca predloga, kao i ukupan prihod taksenog obveznika i članova njegovog domaćinstva, već se utvrđuju samo činjenice koje se odnose na podnosioca predloga.
8. Definisani uslovi u Zakonu o socijalnoj zaštiti za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć omogućuju da se u upravnom postupku proceni opšte imovno stanje stranke uz uvažavanje i posebnih kriterijuma taksativno navedenih u članu 168 stav 4 ZPP, što omogućuje sudu da na osnovu upravnog akta nadležnog organa donese rešenje o oslobađanju od troškova postupka.
9. Znanje javnosti o programu o oslobađanju od plaćanja sudskih taksi je veoma ograničeno.
10. Sudovi ne vode evidenciju o podnetim predlozima za oslobađanje od plaćanja parničnih troškova.

PREPORUKE

- Propisati rok za podnošenje predloga za oslobađanje troškova postupka u Zakon o parničnom postupku i Zakon o sudskim taksama.
- Propisati rok za donošenje posebnog rešenja o predlogu za oslobađanje troškova postupka, naročito u slučajevima kada se donosi rešenje o potpunom oslobađenju od troškova postupka, s obzirom da se ovo rešenje vezuje za radnje dokazivanja kao i ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć.

AKTIVNOST I NADLEŽNE INSTITUCIJE ZA SPROVOĐENJE

Ministarstvo pravde

- Izrada Nacrta Zakona o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku i Zakona o sudskim taksama

- Uvesti obaveznu pouku stranci o mogućnosti podnošenja predloga za oslobađanje od troškova postupka i sudskih taksi.

AKTIVNOST I NADLEŽNE INSTITUCIJE ZA SPROVOĐENJE

Sudska uprava

- Dopuna obrasca za poziv na pripremno ročište, dopuna obrasca za opomenu za plaćanje sudske takse

- Razvijanje jasnih smernica za ostvarivanje siromaškog prava i činjenje dostupnim ovih smernica u centrima za socijalni rad i sudovima. Prilikom izrade ukazati na razliku između oslobađanja plaćanja od sudskih taksi i ostalih troškova postupka.

AKTIVNOST I NADLEŽNE INSTITUCIJE ZA SPROVOĐENJE

Ministarstvo pravde

- Dopuna obrasca za poziv na pripremno ročište, dopuna obrasca za opomenu za plaćanje sudske takse

- Odredbama Sudskog poslovnika predvideti poseban upisnik za postupke za oslobađanje sudskih troškova

AKTIVNOST I NADLEŽNE INSTITUCIJE ZA SPROVOĐENJE

Ministarstvo pravde, mišljenje predsednika Vrhovnog kasacionog suda

- Izmena Sudskog poslovnika

- Unapređenje AVP sistema u pogledu evidentiranja ostvarivanja siromaškog prava

AKTIVNOST I NADLEŽNE INSTITUCIJE ZA SPROVOĐENJE

Visoki savet sudstva i Ministarstvo pravde

- Unapređenje AVP sistema u pogledu evidentiranja ostvarivanja siromaškog prava

PRAVO NA OSLOBAĐANJE OD PLAĆANJA TROŠKOVA PARNIČNOG POSTUPKA: PRAVNI OKVIR I PRAKSA

1. MEĐUNARODNI STANDARDI

Pravo na oslobađanje od plaćanja taksi i troškova postupka je sastavni deo prava na pravično suđenje, koje je garantovano **članom 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda**. Prema stavu Evropskog suda za ljudska prava, nepristupačne sudske takse predstavljaju potencijalna faktička ograničenja prava na pristup pravosuđu. Interes države u sakupljanju sudskih taksi mora biti pravilno izbalansiran sa interesima lica koje treba da pristupi sudu i pravdi, tako da oslobađanje od taksi mora biti predviđeno pozitivnim propisima.⁵

U okviru Saveta Evrope Komitet ministara Saveta Evrope doneo je **Preporuku br R (81) državama članicama o merama koje olakšavaju pristup pravdi** u kojoj je naglašeno da uslov za započinjanje postupka ne sme da bude, imajući u vidu prirodu slučaja, nerazumna suma novca. Države treba da obezbede da sudske takse budu smanjene ili ukinute kada predstavljaju prepreku pristupa pravdi. Sistem sudskih taksi treba da bude ispitan u smislu te olakšice. Države moraju da posvete pažnju pitanju troškova za advokate i stručnjake onoliko koliko one predstavljaju ograničenje pristupa pravdi. Moraju biti obezbeđene neke forme kontrole iznosa tih troškova.⁶

2. PRAVNI OKVIR ZA OSLOBAĐANJE OD PLAĆANJA PARNIČNIH TROŠKOVA U SRBIJI

Oslobađanje od plaćanja troškova postupka u parničnoj materiji regulisano je Zakonom o parničnom postupku⁷ (čl. 168-173). Oslobađanje od plaćanja sudskih taksi regulisano je Zakonom o sudskim taksama⁸ (čl. 9-20). Pojedine odredbe posebnih materijalnih zakona sadrže odredbe o oslobađanju sudskih taksi (npr. Zakon o zaštiti potrošača⁹ (čl. 140 st. 2¹⁰)).

3. VRSTE PARNIČNIH TROŠKOVA KOJI SU PREDMET OSLOBOĐENJA

PRAVO: U članu 150 Zakona o parničnom postupku se definišu troškovi parničnog postupka. Prema odredbama ovog člana, parnični troškovi su izdaci učinjeni u toku ili povodom postupka. Parnični troškovi obuhvataju i nagradu za rad advokata i drugih lica kojima zakon priznaje pravo na nagradu.

⁵ Kreuz protiv Poljske 1 (Kreuz v. Poland (No. 1)), predstavka br. 28249/95, presuda od 19. juna 2001. godine.

⁶ *Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to member States on measures facilitating access to justice.*

⁷ Zakon o parničnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US i 55/2014)

⁸ Zakon o sudskim taksama ("Sl. glasnik RS", br. 28/94, 53/95, 16/97, 34/2001 - dr. zakon, 9/2002, 29/2004, 61/2005, 116/2008 - dr. zakon, 31/2009, 101/2011, 93/2012, 93/2014 i 106/2015)

⁹ Zakon o zaštiti potrošača ("Sl. glasnik RS", br. 62/2014 i 6/2016 - dr. zakon)

¹⁰ U postupku pred sudom u potrošačkom sporu, u smislu zakona kojim se uređuje parnični postupak, ne plaća se sudska taksa za tužbu ako vrednost predmeta spora ne prelazi iznos od 500.000 dinara.

Zakon o parničnom postupku pod oslobođenjem od plaćanja troškova postupka podrazumeva:

1. oslobođenje od plaćanja takse i
2. oslobođenje od polaganja predujma za troškove svedoka, veštaka, uviđaja i sudskih oglasa.

Zakon o parničnom postupku **ne predviđa da oslobađanje od plaćanja troškova predstavlja i oslobađanje od plaćanja nagrade advokatu**, već propisuje dodatne kriterijume i poseban postupak u članu 170 za priznavanje prava na besplatnu pravnu pomoć u parničnom postupku.

PRAKSA: *Istraživanje je pokazalo da stranke po pravilu podnose predlog za oslobađanje od troškova postupka (ne navodeći vrstu troškova od kojih se oslobađanje od plaćanja traži), a da sud prilikom odlučivanja o predlogu, isključivo oslobađa stranku od jedne vrste parničnih troškova i to sudskih taksi. Ovakva odluka smatra se usvajanjem zahteva stranke u celosti, jer po pravilu, u pouci o pravnom leku se navodi da žalba na rešenje nije dozvoljena. Izreka rešenja ne sadrži odluku da se predlog za oslobađanje od plaćanja troškova odbija u delu ostalih eventualnih troškova postupka, te kako nema odluke o tom delu predloga, izostaje i obrazloženje rešenja zbog čega je sud oslobodio stranku isključivo plaćanja sudskih taksi.*

U praksi nisu retka rešenja da, na osnovu opšteg predloga stranke da je sud oslobodi plaćanja troškova, sud, u toku postupka, oslobodi stranku plaćanja isključivo određene takse, i to najčešće takse na inicijalni akt (takse za tužbu i takse za odgovor na tužbu). Ove odluke takođe ne sadrže obrazloženje rešenja.

4. USLOV I KRITERIJUMI ZA PROCENU ISPUNJENOSTI USLOVA

PRAVO: Zakon o parničnom postupku u članu 168 postavlja uslove pod kojima sud oslobađa stranku plaćanja. U stavu prvom je **predviđen opšti uslov za oslobađanje od plaćanja troškova postupka**, dok su u stavu četvrtom postavljen opšti i posebni kriterijumi na osnovu kojih sud ceni postojanje opšteg uslova.

Opšti uslov za oslobađanje od plaćanja:

- **opšte imovno stanje stranke koje ne omogućuje stranci da snosi troškove**

Opšti kriterijum:

- **sve okolnosti**

Posebni kriterijumi na osnovu kojih sud procenjuje ispunjenost opšteg uslova:

- vrednost predmeta spora,
- broj lica koje stranka izdržava,
- prihode koje imaju stranka i članovi njene porodice,
- imovinu koje imaju stranka i članovi njene porodice.

PRAKSA: Funkcionalna analiza pravosuđa u Srbiji, koja je izrađena 2014. godine, konstatuje da "Iako se praksa razlikuje, akteri iznose da osnovni sudovi uzimaju u obzir imovno stanje stranke, prihod i članove porodice. Sudovi takođe mogu da uzmu u obzir izdržavana lica stranke, kao i vrednost predmetnog zahteva. U praksi, kao što ispitanici ukazuju, sudije obično odobravaju oslobađanje ukoliko stranka podnese zvaničnu izjavu kojom dokazuje da je nezaposlena i da nema nepokretne

imovine. Korisnici socijalne pomoći takođe mogu biti oslobođeni plaćanja pripadajućih troškova sudskog postupka, ali ni to se ne primenjuje dosledno.”¹¹

Istraživanje je pokazalo da u obrazloženju rešenja prilikom procene ispunjenosti uslova za oslobađanje od troškova, sud ne navodi činjenice o broju lica koje stranka izdržava, kao i o prihodima i imovini članova porodice. Međutim, imajući u vidu da stranke podnose upravne akte, kojim se priznaju prava iz Zakona o socijalnoj zaštiti, kao dokaze o svom opštem imovnom stanju, u zavisnosti od vrste prava koje im se prema ovom zakonu priznaju, ispunjenost posebnih kriterijuma procenjuje se u upravnom postupku.

Korisnici prava na novčanu socijalnu pomoć svoje opšte imovno stanje dokazuju u upravnom postupku. Pravo na novčanu socijalnu pomoć pripada pojedincu, odnosno porodici, koji svojim radom, prihodima od imovine ili iz drugih izvora ostvaruju prihod manji od iznosa novčane socijalne pomoći utvrđenog ovim zakonom. Opšti uslovi za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć regulisani su članom 82 Zakona o socijalnoj zaštiti.¹² Posebni uslovi za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć radno sposobnog pojedinca regulisani su članom 83 Zakona o socijalnoj zaštiti.

Definisani uslovi u Zakonu o socijalnoj zaštiti za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć omogućuju da se u upravnom postupku proceni opšte imovno stanje stranke uz uvažavanje i posebnih kriterijuma taksativno navedenih u članu 168 stav 4, što omogućuje sudu da na osnovu upravnog akta nadležnog organa donese rešenje o oslobađanju od troškova postupka.

Kada se govori o svim okolnostima, istraživanje je pokazalo da se zdravstveno stanje, godine starosti i radna sposobnost procenjuju prilikom odlučivanja o predlogu. Podaci o zdravstvenom stanju jesu relevantni kako bi sud mogao da proceni da li ste radno sposobni za privređivanje.

Tako, u praksi ima odluka da ako je podnosilac predloga mlad i zdrav, sud može zaključuje da je radno sposobni za privređivanje, pa da obavljanjem povremenih i privremenih poslova možete ostvariti prihod i tako izvrši obavezu plaćanja sudske takse. Ovakav zaključak suda može biti vođen visinom sudske takse i sredinom u kojoj stranka živi.

Dodatno, beleže se i primeri u kojoj stara lica, iako poseduju imovinu, dostavljaju dokaze da su korisnici doma za stare, da imaju stalne rashode po tom osnovu, te bez obzira na nekretnine koje poseduju, sud im usvaja predloge za oslobađanje.

¹¹ Multidonatorski poverenički fond za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji, Funkcionalna analiza pravosuđa u Srbiji, oktobar 2014, str. 187.

¹² “Pravo na novčanu socijalnu pomoć može ostvariti pojedinac, odnosno porodica: 1) ako nema drugih nepokretnosti, osim stambenog prostora koji odgovara potrebama pojedinca, odnosno porodice i zemljišta u površini do 0,5 hektara; 2) ako pojedinac, odnosno član porodice nije prodao ili poklonio nepokretnu imovinu ili se odrekao prava na nasleđivanje nepokretne imovine ili ako je protekao period u kojem bi, od tržišne vrednosti nepokretne imovine koju je prodao, poklonio ili se odrekao prava na nasleđivanje, mogao obezbeđivati pomoć u smislu ovog zakona; 3) ako pojedinac, odnosno član porodice ne poseduje pokretnu imovinu čijim korišćenjem ili otuđenjem, bez ugrožavanja osnovnih životnih potreba, može da obezbedi sredstva u visini šestostrukog iznosa novčane socijalne pomoći koja bi mu bila utvrđena po ovom zakonu u momentu podnošenja zahteva za novčanu socijalnu pomoć; 4) ako pojedinac, odnosno član porodice nije zaključio ugovor o doživotnom izdržavanju. Pravo na novčanu socijalnu pomoć mogu ostvariti i pojedinac koji je nesposoban za rad, odnosno porodica čiji su svi članovi nesposobni za rad, ako pored stambenog prostora koji odgovara potrebama porodice imaju zemljište u površini do jednog hektara. Izuzetno, pravo na novčanu socijalnu pomoć može ostvariti pojedinac, odnosno porodica koji ne ispunjava uslove iz stava 1. tačka 1) i stava 2. ovog člana ako centru za socijalni rad da saglasnost za upis hipoteke na svoje nepokretnosti radi obezbeđenja namirenja potraživanja u visini valorizovanog iznosa isplaćene novčane socijalne pomoći. Odgovarajućim stambenim prostorom, u smislu stava 1. tačka 1) ovog člana, smatra se soba po članu porodice, odnosno dve sobe za lica koje ostvaruje pravo na novčanu naknadu za pomoć i negu, odnosno uvećanu novčanu naknadu za pomoć i negu.”, član 82 Zakona o socijalnoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 24/2011).

5. POSTUPAK ZA OSTVARIVANJE PRAVA

PRAVO: Prema členu 169 stav 1 Zakona o parničnom postupku odluku o oslobađanju od plaćanja troškova postupka donosi prvostepeni sud na predlog stranke.

Zakon o parničnom postupku **nije jasan** da li se odluka o oslobađanju od plaćanja troškova postupka donosi u formi posebnog rešenja u toku postupka, dakle van ročišta, ili se donosi istovremeno sa odlukom kojom se spor rešava. Takođe, Zakon o parničnom postupku **nije odredio rok za donošenje rešenja o predlogu stranke**. Ova pravna praznina unosi nesigurnost za stranku i onemogućuje je da predlaže dokaze bez obzira na svoje imovno stanje. Tako, ako sud ne odluči u razumnom roku o predlogu za oslobađanje od troškova postupka, uticaće na to da se predložena dokazna sredstva upodobe (ne) mogućnosti stranke da plati predujam.

Zakon o parničnom postupku **ne sadrži rok** u kome stranka podnosi predlog za oslobađanje troškova. Međutim, ova odredba se tumači na način da je stranka dužna da dostavi predlog do pravosnažnosti postupka za čije se troškove oslobađanje traži. U praksi se beleži veliki broj odbačenih predloga, upravo jer stranke podnose predlog nakon pravosnažnosti odluke, i to iz razloga jer im se tek tada dostavljaju opomene za plaćanje taksi.

PRAVO: Prema členu 169 stav 2 ZPP, stranka koja zahteva oslobađanje od troškova dužna je da uz predlog navede činjenice i podnese dokaze kojima se činjenice potvrđuju.

Prema členu 168 stav 3 ZPP, ako je to potrebno i sam sud može po službenoj dužnosti da pribavi potrebne podatke i obaveštenja o imovnom stanju stranke koja traži oslobađanje, a može o tome da sasluša i stranku.

PRAKSA: Istraživanje je pokazalo da je praksa sudova u primeni ove dve povezane odredbe neujednačena. U zavisnosti od slučaja, postoje sledeće situacije u praksi:

- sud pribavlja dokaze na okolnost činjenica koje je podnosilac predloga izneo u predlogu;
- sud pribavlja dokaze u odnosu na činjenice koje smatra relevantnim, a imajući u vidu i činjenice koje je saznao vodeći postupak;
- sud ne pribavlja dokaze, već odluku pretežno zasnovao na pravilima o teretu dokazivanja (gde se odbija predlog iako je dostavljen dokaz o broju maloletne dece, nezaposlenosti i uverenje iz Službe za katastra za nepokretnost da podnosilac nema imovine).

PRAVO: Pravo na žalbu u postupku oslobađanja od plaćanja troškova parničnog postupka uređeno je Zakonom o parničnom postupku i Zakonom o sudskim taksama. Prema odredbi člana 169 stav 4 Zakona o parničnom postupku protiv rešenja suda kojim se usvaja predlog stranke nije dozvoljena posebna žalba. U slučajevima kada je žalba dozvoljena, Zakon o parničnom postupku ne propisuje izričito rok protiv rešenja, već se primenjuje opšti rok za žalbu protiv rešenja, odnosno primenjuje se član 367 stav 1 u vezi sa članom 399 i članom 402 ZPP.

Prema odredbi člana 11 stav 5 Zakona o sudskim taksama protiv rešenja suda kojim se usvaja predlog za oslobađanje od plaćanja takse nije dozvoljena žalba. Zakon o sudskim taksama ne propisuje rok za žalbu u slučajevima kada je ona nije nedozvoljena.

PRAKSA: Istraživanje je pokazalo neujednačnu primenu ovih odredbi. Tako, može se uočiti različito postupanje kada je u pitanju pouka o pravnom leku.

- Pouka o pravnom leku da žalba nije dozvoljena se primenjuje kada je usvojen zahtev za oslobađanje od sudskih taksi, a kada je podnet zahtev za oslobađanje od sudskih taksi.
- Pouka o pravnom leku da žalba nije dozvoljena se primenjuje i u slučajevima kada je usvojen zahtev za oslobađanje od sudskih taksi, po zahtevu za oslobađanje od troškova postupka.

- *Pouka o pravnom leku da žalba nije dozvoljena se primenjuje i u slučajevima kada je usvojen zahtev za oslobađanje od konkretne sudske takse (npr. sudske takse na tužbu), po predlogu za oslobađanje od troškova postupka.*

Dakle, iako sud nije odlučio o predlogu u celini, po pravilu, odluke sadrže pouke da žalba nije dozvoljena.

Neujednačenost u poukama o pravnom leku se može uočiti i po pitanju rokova koji se određuju za podnošenje žalbe neposredno višem sudu, a preko prvostepenog suda.

Tako, u praksi postoje rešenja koja upućuju podnosioca da podnese žalbu u roku od 8 dana, kao i rešenja gde je rok za žalbu 15 dana od prijema otpravka rešenja.

6. SUDSKE TAKSE KAO PREDMET OSLOBAĐANJA

Oslobađanje od plaćanja sudskih taksi predviđeno je posebnim zakonom – Zakonom o sudskim taksama.

PRAVO: Zakon o sudskim taksama u člnu 9 stav 1 prepoznaje dve grupe fizičkih lica koja, po samom zakonu, ne plaćaju sudske takse. To su: 1) izdržavana lica [1] maloletna deca, odnosno usvojenici, 2) deca, odnosno usvojenici, na redovnom školovanju ili na vanrednim studijama, ako su nezaposleni - do navršene 26. godine života, 3) unuci, ako ih roditelji ne izdržavaju i ako žive u domaćinstvu sa obveznikom, 4) bračni drug i 5) roditelji, odnosno usvojioci]- u postupcima u vezi zakonskog izdržavanja i 2) lica koja zahtevaju isplatu minimalne zarade.

PRAKSA: *Istraživanje je pokazalo da je za primenu člana 9 stav 1 Zakona o sudskim taksama neophodno podneti predlog prvostepenom sudu. Primeri pokazuju da sud nema praksu da ne izdaje nalog za plaćanje takse u slučajevima kada je po zakonu obavezno oslobađanje od sudskih taksi.*¹³

*Ukoliko postoje **kumulacija tužbenih zahteva**, od kojih jedan tužbeni zahtev po vrsti predstavlja osnov za oslobađanje od sudske takse, sud na osnovu predloga za oslobađanje od plaćanja taksi, a na osnovu člana 9 stav 1 Zakona o sudskim taksama, srazmerno umanjuje iznos sudske takse.*¹⁴

*U praksi su uočeni primeri da sud ne primenjuje član 9 stav 1 Zakona o sudskim taksama, ukoliko predlagač ne navede kao osnov oslobađanja predmet i vrstu spora koji vodi i za koji se traži oslobađanje od sudskih taksi, već loše imovno stanje, iako za to postoje zakonske pretpostavke.*¹⁵ *Naime, iako vrsta spora u primerima 5 i 6 (izdržavanje roditelja, izmena rente) ukazuju da su predlagači izdržavana lica u postupcima u vezi zakonskog izdržavanja, sud u obe odluke kao osnov navodi član 168 stav 1 Zakona o parničnom postupku, a ne Zakon o sudskim taksama, iako se u obrazloženju obe odluke navodi da **podnosioci traže oslobađanje od sudskih taksi**.*

7. USLOV I KRITERIJUMI ZA PROCENU ISPUNJENOSTI USLOVA PREMA ZAKONU O SUDSKIM TAKSAMAMA

PRAVO: Sud može osloboditi taksenog obveznika od plaćanja takse ako bi plaćanjem takse, imajući u vidu visinu sredstava iz kojih se obveznik i članovi njegovog domaćinstva izdržavaju, ta sredstva bila u tolikoj meri umanjena da bi time bila ugrožena njihova socijalna sigurnost. Odluku iz stava 1. ovog

¹³ Osnovni sud u Ivanjici, P1. 259/15 Rešenje od 14.11.2016. godine; Osnovni sud u Ivanjici, P1. 114/2014, Rešenje od 13.02.2017. godine

¹⁴ Osnovni sud u Ivanjici, P1. 114/2014, Rešenje od 13.02.2017. godine Osnovni sud Senta P2 268/17, Rešenje od 12.12.2017

¹⁵ Osnovni sud Senta P2 268/17, Rešenje od 12.12.2017, Osnovni sud Senta P 229/17, Rešenje od 15.11.2017,

člana donosi prvostepeni sud na predlog taksenog obveznika. Pre donošenja odluke sud će oceniti sve okolnosti, a naročito će uzeti u obzir vrednost merodavnu za naplatu takse, ukupan prihod taksenog obveznika i članova njegovog domaćinstva, broj lica koje takseni obveznik izdržava. Pod domaćinstvom se, u smislu ovog zakona, podrazumeva zajednica života, privređivanja i trošenja ostvarenih prihoda. Izdržavana lica, u smislu ovog zakona su: 1) maloletna deca, odnosno usvojenici, 2) deca, odnosno usvojenici na redovnom školovanju ili na vanrednim studijama, ako su nezaposleni - do navršene 26. godine života, 3) unuci, ako ih roditelji ne izdržavaju i ako žive u domaćinstvu sa obveznikom, 4) bračni drug i 5) roditelji, odnosno usvojioci.”

Za razliku od Zakona o parničnom postupku, koji je opšti uslov vezao za opšte imovno stanje stranke, Zakon o sudskim taksama jasno navodi da se uslov vezuje za **imovno stanje celog domaćinstva**.

U tom smislu se Zakon o sudskim taksama posebno bavi definicijom domaćinstva.

PRAKSA: *U analiziranoj sudskoj praksi nema primera u kojima je sud u obrazloženju utvrdio činjenice o članovima domaćinstva podnosioca predloga, kao i ukupan prihod taksenog obveznika i članova njegovog domaćinstva.*

8. PRIZNAVANJE PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ U PARNIČNOM POSTUPKU

Na dodeljivanje besplatne pravne pomoći u parničnom postupku primenjuje se Zakon o parničnom postupku, koji predviđa u članu 170, da će sud stranci priznati pravo na besplatnu pravnu pomoć, kada je stranka potpuno oslobođena od plaćanja troškova postupka, ako je to nužno radi zaštite prava stranke, odnosno ako je to propisano posebnim zakonom. Zakonom se vezuje priznavanje prava na besplatnu pravnu pomoć za ishod rešenja o priznavanju stranke o oslobađanju troškova postupka, to jest ono dobija supsidijarni karakter. U prilog stavu da je pravo na besplatnu pravnu pomoć supsidijarnog karaktera idu i argumenti sistemskog tumačenja odredaba, s obzirom na to da je ono smešteno u drugi deo glave „Troškovi postupka”, koji nosi naslov „Oslobađanje od plaćanja troškova postupka”. Zakon o parničnom postupku u članu 85 stav 10 predviđa da stranku koja nema punomoćnika i koja se iz neznanja ne koristi pravima koja joj pripadaju po ovom zakonu, sud će upozoriti da može angažovati punomoćnika, u skladu sa ovim zakonom. **To praktično znači da bi sud bio u obavezi da pouči stranku i o pravu na podnošenje predloga za oslobađanje troškova postupka, kao i o predlogu za priznavanje prava na besplatnog punomoćnika.**

Samim zakonom **nije predviđen rok u okviru kojeg će sud odlučiti o predlogu za oslobađanje troškova postupka**. U tom smislu, postoji pravna nesigurnost stranke koja je podnela predlog o tome da li će joj i kada biti dodeljen besplatan pravni punomoćnik. Takav karakter odredaba onemogućuje dobijanje besplatnog pravnog zastupnika već prilikom podnošenja tužbe i postavljanja tužbenog zahteva, od čijeg kvaliteta će zavisiti i ishod postupka.

S druge strane, Zakonom je predviđeno da o pravu na besplatnog punomoćnika sud odlučuje u roku od osam dana od dana podnošenja predloga, odnosno u roku od osam dana od dostavljanja žalbe drugostepenom sudu. Takođe, **odvojene su pravne radnje odlučivanja o predlogu za besplatnu pravnu pomoć i postavljenje besplatnog punomoćnika**. Naime, sud odlučuje o pravu na besplatnog punomoćnika, dok predsednik suda postavlja punomoćnika po redosledu sa spiska advokata.

Zakon o parničnom postupku predvideo je da rok za preduzimanje radnje od koje zavisi zaštita prava stranke teče od dana dostavljanja rešenja kojim je odlučeno o zahtevu stranke za besplatnu pravnu

pomoć¹⁶. Zakonodavac je na taj način želeo da spreči protok prekluzivnih rokova za zaštitu prava stranke usled dužine postupka u kome se odlučuje o pravu na besplatnog punomoćnika. Međutim, takvo rešenje se može kritikovati jer ne omogućuje ravnopravnost stranaka koje imaju privatno angažovanog advokata, s jedne strane, i besplatnog pravnog punomoćnika, s druge strane. Kao što je zapaženo u praksi sudova koji imaju razvijen sistem besplatne pravne pomoći, određeni vremenski period protekne od trenutka dostavljanja rešenja stranci u postupku, do trenutka kada se besplatni pravni punomoćnik upoznao sa spisima predmeta. Da bi se omogućio ravnopravan tretman stranaka, **početak roka treba vezivati za trenutak kada je besplatni pravni punomoćnik bio u mogućnosti da se upozna sa spisima predmeta.** Taj zahtev je relevantan za parnični postupak u srpskom pravu jer su, kao što je istaknuto, **pravne radnje rešavanja o zahtevu i postavljenja punomoćnika razdvojene.**

Nepostojanje jasne odredbe o tome da li se predlog za dodelu besplatnog pravnog punomoćnika može staviti istovremeno sa predlogom za oslobodjenje plaćanja sudskih troškova unosi dodatnu pravnu nesigurnost. Podnošenje predloga sa dva različita zahteva deluje logički, ali sumnju u tu logiku unose zakonska rešenja da za odlučivanje o jednom predlogu ne postoji rok, dok se za drugi postavlja rok od osam dana od prijema predloga.

PRAKSA: Ustavni sud je 2013. godine, a povodom ocene ustavnosti tada važećeg člana 85 stav 1 Zakona o parničnom postupku pribavio podatke i utvrdio da *pred najvećim prvostepenim sudom u Srbiji – Prvim osnovnim sudom u Beogradu, od početka primene Zakona o parničnom postupku 1. februara 2012. godine nije podnet nijedan predlog za dodelu besplatnog pravnog punomoćnika. Teško da se može braniti pretpostavka da nije bilo potrebe za tom vrstom pomoći. Ona je ili nedovoljno poznata strankama u postupku ili je karakter njene supsidijarnosti doprineo njenom posezanju.*

9. POZNAVANJE PRAVA NA OSLOBOĐENJE OD PARNIČNIH SUDSKIH TROŠKOVA

PRAVO: Zakon o parničnom postupku u članu 85 stav 10 predviđa da stranku koja nema punomoćnika i koja se iz neznanja ne koristi pravima koja joj pripadaju po ovom zakonu, sud će upozoriti da može angažovati punomoćnika, u skladu sa ovim zakonom. To praktično znači da bi sud bio u obavezi da pouči stranku i o pravu na podnošenje predloga za oslobodjenje troškova postupka, kao i o predlogu za priznavanje prava na besplatnog punomoćnika. Dodatno, Sudski poslovnik predviđa da u građanskom postupku, sud može dostaviti i pisano obaveštenje koje sadrži: pouku o pravu na oslobađanje od plaćanja troškova postupka, pravu na besplatnu pravnu pomoć i besplatno zastupanje, pravu na besplatnog tumača, medijaciju i sl. Obaveštenje se može se dostaviti uz poziv za pripremu ili prvo ročište za glavnu raspravu, lično ili preko punomoćnika, kao i u postupku prethodnog ispitivanja tužbe, ukoliko sud proceni da je to potrebno, u skladu sa odgovarajućim odredbama procesnog zakona.¹⁷

PRAKSA: Znanje javnosti o programu o oslobađanju od plaćanja sudskih taksi je veoma ograničeno.¹⁸ Ne postoje standardizovani obrasci kojim se poučava stranka o svojim pravima u pogledu prava na oslobađanje troškova postupka i prava na besplatnog pravnog punomoćnika.

¹⁶ Zakon o parničnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US i 55/2014), član 170 stav 3.

¹⁷ Sudski poslovnik, ("Sl. glasnik RS", br. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - ispr., 39/2016, 56/2016, 77/2016 i 16/2018), član 102.

¹⁸ Multidonatorski poverenički fond za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji, Funkcionalna analiza pravosuđa u Srbiji, oktobar 2014.

10. VOĐENJE EVIDENCIJE

PRAVO: Poslove sudske uprave i drugih poslova važnih za unutrašnju organizaciju i rad suda uređuje Sudski poslovnik. Vođenje statistika i izrada izveštaja o radu suda su poslovi koji omogućuju da se analizira rad suda i ostvarivanje prava građana pred sudom.

Za evidenciju odluka kojim se stranka oslobađanja od plaćanja sudskih taksi i toškova postupka, sudovi upotrebljavaju štambilj.

Prema Sudskom poslovniku,¹⁹ kada je stranka oslobođena plaćanja takse i troškova postupka, to se beleži stavljanjem otiska odgovarajućeg štambilja u desni gornji ugao omota spisa, a na zapisnicima i drugim pismenima - na prvoj strani lista, na dan kad je doneta odluka o oslobađanju. Iznosi takse koje stranka nije platila zbog oslobađanja plaćanja, **uvode se u popis taksa**, a ostali troškovi postupka koje stranka nije platila zbog oslobađanja od plaćanja, a koji su prema posebnim propisima isplaćeni iz budžetskih sredstava unapred, unose se u **popis troškova isplaćenih unapred iz sredstava suda**. Predmet se ne može arhivirati dok sud ne odluči o naknadi troškova iz st. 1. i 2. ovog člana i dok ih ne naplati ili zatraži njihovu prinudnu naplatu.²⁰ Po pravnosnažnosti rešenja, kojim je stranci naređeno da plati troškove isplaćene iz sredstava suda, pisarnica unosi potrebne podatke u Kontrolnik troškova postupka od kojih je stranka bila oslobođena (Obrazac broj 149).²¹

S druge strane, **Sudskim poslovnikom nije predviđeno evidentiranje predloga za oslobađanje od sudskih troškova i/ili taksi.**

PRAKSA: Funkcionalna analiza pravosuđa u Srbiji, koja je izrađena 2014. godine, konstatuje da program oslobađanja od plaćanja sudske takse je uglavnom nedokumentovan. Nedostaju zvanična statistika i informacije o broju i iznosima oslobađanja od plaćanja sudske takse koje je odobrio sud. Informacije o oslobađanju od plaćanja sudske takse se ne beleži u AVP-u, a ručni registri o oslobađanju se ne vode. Jedinu evidenciju o oslobađanju vode sudije pojedinačno u svojim nalogima, tako da je združivanje podataka nemoguće. Moguće je da oslobađanje od plaćanja sudske takse predstavlja „pozitivan primer” tamo gde sudski sistem poboljšava pristup pravosuđu za siromašnije korisnike suda. Međutim, teško je izmeriti ma kakav pozitivni impakt bez boljih podataka.²² U analizi se ističe da AVP može da obračuna sudske takse na osnovu vrednosti sudskog predmeta i da unese komentar o taksi. Međutim, ne postoji rubrika da se naznači da li su podneti ili odobreni zahtevi za oslobađanja od plaćanja takse. U svakom slučaju, mnogi sudovi uopšte ne popunjavaju rubrike o taksi. Tu ima malo podstreka budući da ne postoji odgovarajući izveštaj AVP-a koji bi rukovodeće osoblje moglo da koristi. U cilju unapređenja prakse, mogao bi službenik da unese „\$0” kao sudsku taksu u vezi s odlukom sudije u rubrici za primedbe. **A kao alternativa, rubrika za oslobođenje može se uneti u AVP.**²³

Tokom sprovođenja istraživanja u aprilu 2018. godine utvrđeno je da AVP i dalje ne beleži ove podatke, odnosno da sudovi ne mogu dati odgovor na pitanje u pogledu broja predloga za oslobađanje od troškova postupka, te time i o postupanju po predlozima (videti aneks II – tabelarni pregled odgovora).

¹⁹ Sudski poslovnik, ("Sl. glasnik RS", br. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - ispr., 39/2016, 56/2016, 77/2016 i 16/2018).

²⁰ Sudski poslovnik, ("Sl. glasnik RS", br. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - ispr., 39/2016, 56/2016, 77/2016 i 16/2018), član 144.

²¹ Sudski poslovnik, ("Sl. glasnik RS", br. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - ispr., 39/2016, 56/2016, 77/2016 i 16/2018), član 145.

²² Multidonatorski poverenički fond za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji, Funkcionalna analiza pravosuđa u Srbiji, oktobar 2014, str. 187.

²³ Multidonatorski poverenički fond za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji, Funkcionalna analiza pravosuđa u Srbiji, oktobar 2014, str. 187, fusnota 509.

ANEKS 1: ANALIZA SUDSKE PRAKSE

- I. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: OSLOBAĐANJE OD PLAĆANJA TAKSE (PRIMENA ČLANA 168 STAV 3 ZPP)
 - Osnovni sud u Ivanjici, Rešenje P 128/17 od 28.03.2017. godine
 - Osnovni sud u Ivanjici, P. 950/16, Rešenje od 07.02.2017. godine
- II. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: OBAVEZNO OSLOBAĐANJE (PRIMENA ČLANA 9 STAV 1 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMA)
 - Osnovni sud u Ivanjici, P1. 259/15 Rešenje od 14.11.2016. godine
 - Osnovni sud u Ivanjici, P1. 114/2014, Rešenje od 13.02.2017. godine
 - Osnovni sud Senta P2 268/17, Rešenje od 12.12.2017. godine
 - Osnovni sud Senta P 229/17, Rešenje od 15.11.2017. godine
- III. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA (PRIMENA ČLANA 140 STAV 2 ZAKONA O ZAŠTITI POTROŠAČA)
 - Osnovni sud Bor P 357/16, Rešenje od 08.09.2016. godine
- IV. PRIMERI IZ PRAKSE: „VISINA SREDSTAVA IZ KOJIH SE OBVEZNIK I ČLANOVI NJEGOVOG DOMAĆINSTVA IZDRŽAVAJU” (PRIMENA ČLANA 10 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMA)
 - Osnovni sud Bor P 603/10, Rešenje od 25.03.2013. godine.
 - Osnovni sud Užice P. 1304/16 od 29.08.2017. godine
- V. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: PRIBAVLJANJE DOKAZA OD STRANE SUDA (PRIMENA ČLANA 11 STAV 5 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMA)
 - Osnovni sud Šid P 50/17, Rešenje od 27.03.2017. godine
 - Osnovni sud u Ivanjici, P. 950/16, Rešenje od 07.02.2017. godine
 - Osnovni sud Užice P. 1304/16 od 29.08.2017. godine
 - Osnovni sud u Ivanjici, P. 279/2014, Rešenje od 13.03.2017. godine
- VI. PRIMERI IZ PRAKSE: „DUŽNOST PODNOŠENJA DOKAZA” (PRIMENA ČLANA 169 STAV 2 ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU)
 - Osnovni sud u Nišu P. 6284/13, Rešenje od 21.01.2014. godine
 - Osnovni sud u Valjevu P. 1042/17, Rešenje od 20.10.2017. godine
 - Osnovni sud u Valjevu P. 1179/16, Rešenje od 23.11.2017. godine
- VII. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: PRIBAVLJANJE DOKAZA OD STRANE SUDA (PRIMENA ČLANA 11 STAV 5 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMA)
 - Osnovni sud Šid P 50/17, Rešenje od 27.03.2017. godine
 - Osnovni sud u Ivanjici, P. 950/16, Rešenje od 07.02.2017. godine
 - Osnovni sud Užice P. 1304/16 od 29.08.2017. godine
 - Osnovni sud u Ivanjici, P. 279/2014, Rešenje od 13.03.2017. godine
- VIII. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: NEBLAGOVREMENOST PREDLOGA ZA OSLOBOĐANJE (PRIMENA ČLANA 14 STAV 1 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMA)
 - Osnovni sud u Ivanjici, P. 680/2016, Rešenje od 06.07.2017. godine
 - Osnovni sud u Ivanjici, P. 2059/2012, Rešenje od 10.11.2017. godine
- IX. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: PRIZNAVANJE PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ (PRIMENA ČLANA 170 STAV 1 ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU)
 - Osnovni sud Loznici Su 570/2017-1, Rešenje od 20.11.2017. godine

- Osnovni sud Stara Pazova, Sudska jedinica u Inđiji, P2n 46/2018, Rešenje od 13.04.2018.
g

X. PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: POUKA O PRAVNOM LEKU

PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: OSLOBAĐANJE OD PLAĆANJA TAKSE

PRIMENA ČLANA 168 STAV 3 ZPP

„Sud može da oslobodi stranku i samo od plaćanja takse, u skladu sa posebnim zakonom.“

Primer 1:

Osnovni sud u Ivanjici, Rešenje P 128/17 od 28.03.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi izmene rente, vrednost predmeta spora 1.184.040,00 dinara		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Tužilac zahtevom tražio da ga sud oslobodi od plaćanja sudske takse	Uverenje SKN Ivanjica da nema nepokretnosti upisanih na ime	
	Potvrda CSR korisnik dodatka za pomoć i negu drugog lica	
	Uverenje PU da nema dospelih a neizmerenih obaveza	Izveštaj Fonda PIO da nije korisnik penzije
IZREKA REŠENJA:	„Usvaja se predlog M.S. iz P. za oslobodjenje od plaćanja troškova sudske takse na tužbu <u>do pravosnažnog okončanja ovog postupka.</u> “	
Propis: ZPP, član 168, stav 3		
POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena žalba		

Primer 2:

Osnovni sud u Ivanjici, P. 950/16, Rešenje od 07.02.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi raskida ugovora o doživotnom izdržavanju, /		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Tužilja podneskom, pozivajući se na siromaško pravo, molila da je sud oslobodi od plaćanja troškova postupka		Izveštaj SKN Ivanjica u kome je upisano vlasništvo nad nekretninama
		Izveštaj Fonda PIO – korisnik porodične penzije 22.3188,30
		Rešenje o raspravljenu zaostavštine
IZREKA REŠENJA:	„Usvaja se predlog tužilje B.O. iz I. za oslobodjenje od plaćanja troškova sudske takse na tužbu <u>do pravosnažnog okončanja ovog postupka.</u> “	
Propis: ZPP, član 168, stav 3		
POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena žalba		

KOMENTAR: Predlagači su u ovim primerima postavili različite zahteve. U primeru 1, predlagač je zahtevao oslobodjenje od plaćanja sudskih taksi, dok je u primeru 2 predlagač zahtevao oslobodjenje

od plaćanja troškova postupka. U oba primera sud je pribavljao dodatnu dokumentaciju, i oslobodio predlagača takse na tužbu do pravosnažnog okončanja postupka. Ovakva formulacija izreke ostavlja prostor za tumačenje. Prva mogućnost je da se rešenje suda tumači da nije potrebno dostavljati dokaze o imovnom stanju do okončanja pravosnažnog postupka, bez obzira na dužinu sudskog postupka (duže od 2 godine). Sud na ovaj način isključuje primenu člana 16 Zakona o sudskim taksama ("Sl. glasnik RS", br. 28/94, 53/95, 16/97, 34/2001 - dr. zakon, 9/2002, 29/2004, 61/2005, 116/2008 - dr. zakon, 31/2009, 101/2011, 93/2012, 93/2014 i 106/2015), kojim je propisano da ako sudski postupak traje duže od dve godine lice oslobođeno od plaćanja sudske takse dužno je da po isteku druge i svake sledeće godine trajanja postupka podnese novo uverenje o svom imovnom stanju.

Nije jasno zašto je sud oslobodio predlagača plaćanja sudskih taksi za tužbu, a ne i za takse koje mogu nastati u budućnosti. Moguće tumačenje je da je predlagač dužan da ponovo podnese predlog za oslobađanje sudske takse na sudsku odluku. Jedina zakonska situacija u kojoj predlagač ne bi bio dužan da plati taksu na sudsku odluku je situacija u kojoj ne zahteva prepis sudske odluke.

Dodatno, ne postoji odluka niti obrazloženje o oslobođenju od ostalih mogućih troškova postupka. Pouka na rešenjima kojima se predlagač oslobađa takse na tužbu upućuje da žalba nije dozvoljena. **To praktično znači da je sud procenio da način korišćenja diskrecionog ovlašćenja ukoliko na bilo koji način udovolji zahtevu predlagača, ne podleže oceni zakonitosti.**

PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: OBAVEZNO OSLOBAĐANJE

PRIMENA ČLANA 9 STAV 1 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMA

“Od plaćanja takse oslobođeni su Republika Srbija, državni organi i posebne organizacije, organi autonomne pokrajine i organi jedinice lokalne samouprave, organizacije Crvenog krsta, kao i izdržavana lica u postupcima u vezi zakonskog izdržavanja i lica koja zahtevaju isplatu minimalne zarade.”

Primer 3.

Osnovni sud u Ivanjici, P1. 259/15 Rešenje od 14.11.2016. godine		
Predmet i vrednost spora: radi isplate minimalne zarade, vrednost predmeta spora 219.880,00 dinara		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
U pitanju je minimalna zarada	-	-
IZREKA REŠENJA:	„Usvaja se predlog tužioca V.V. iz T., pa se oslobađa od plaćanja sudskih taksi u predmetu Osnovnog suda u Ivanjici P1 262/15.“	
Propis: Zakon o sudskim taksama, član 9, stav 1		
POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena žalba, na osnovu člana 11 stav 6 Zakona o sudskim taksama		

Primer 4.

Osnovni sud u Ivanjici, P1. 114/2014, Rešenje od 13.02.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi isplate minimalne zarade i otpremnine, vrednost predmeta spora 413.683,52 dinara		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Zahtev tužioca da ga oslobodi plaćanje sudske takse na tužbu i presudu zbog propuštanja na ime minimalne zarade	-	-
IZREKA REŠENJA:	„DELIMIČNO SE USVOJA PREDLOG tužioca V.M. iz L., pa se oslobađa plaćanja sudskih taksi na tužbu i prvostepenu presudu, u predmetu Osnovnog suda u Ivanjici P1 115/2014 u iznosu od 208,316,00 dinara na ime neisplaćene minimalne zarade, tako da tužilac na tužbu duguje iznos od 8.824,00 dinara i takse na presudu zbog propuštanja u iznosu od 4.312,00 dinara.“	
OBRAZLOŽENJE:	Tužbenim zahtevom tražio isplatu minimalne zarade u ukupnom iznosu od 208.316,00, isplatu otpremnine u iznosu 205.367,52 dinara – u tom delu ga sud nije oslobodio sudskih taksi jer za to nema zakonskih uslova, obzirom da se otpremnina ne smatra zaradom, već drugim primanjima koji podležu taksenoj obavezi	
Propis: Zakon o sudskim taksama, član 9, stav 1		
POUKA O PRAVNOM LEKU: na osnovu člana 11 stav 6 Zakona o sudskim taksama, žalba Višem sudu u Čačku, u roku od 8 dana		

Primer 5.

Osnovni sud Senta P2 268/17, Rešenje od 12.12.2017

Predmet i vrednost spora: radi izdržavanja roditelja, vrednost spora 2.000,00 dinara

Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Predlog tužioca za oslobođenje obaveze plaćanja sudske takse	Izveštaj lekara specijaliste o potrebi za tuđu negu	-
	Uverenje RGZ SKN da nema upisanih nepokretnosti na području opštine	
	Uverenje Poreske uprave – Eskpozitura da se tužilac ne nalazi na evidenciji poreskih obveznika	
	Uverenje RF PIO Filijala da nikada nije bio obavezno osigurano lice za penzijsko i invalidsko osiguranje	
IZREKA REŠENJA:	„Oslobađa se tužilac od obaveze plaćanja sudske takse na tužbu u ovom parničnom postupku“	
Propis: Zakon o parničnom postupku, član 168		
POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena žalba		

Primer 6.

Osnovni sud Senta P 229/17, Rešenje od 15.11.2017		
Predmet i vrednost spora: radi izmene rente, vrednost spora 500.000,00 dinara		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Podneskom traži oslobađanje od sudskih taksi, jer bi njihovo plaćanje ugrozilo tužilji životnu egzistenciju, kako nije zaposlena, primanja su joj mizerna, tj. dobija samo rentu u visini od 12.000,00 dinara šta ne može da pokrije ni njene osnovne potrebe i nije u mogućnosti da plati sudsku taksu. Pored siromaštva i nemaštine tužilja je izuzetno lošeg zdravlja i svakodnevno mora da uzima i kupuje lekove koji u današnje vreme nisu ni malo jeftini		Uvid u spise predmeta
IZREKA REŠENJA:	„Oslobađa se u celosti plaćanja sudskih taksi tužilja “	
OBRAZLOŽENJE:	Prema svom opštem imovnom stanju nije u mogućnosti da snosi ove troškove	
Propis: Zakon o parničnom postupku, član 168, stav 1		
POUKA O PRAVNOM LEKU: Dozvoljena žalba u roku od 15 dana Višem sudu u Subotici		

Komentar: Za primenu člana 9 stav 1 Zakona o sudskim taksama neophodno je podneti predlog prvostepenom sudu. Primeri pokazuju da sud nema praksu da ne izdaje nalog za plaćanje takse u slučajevima kada je po zakonu obavezno oslobađanje od sudskih taksi.²⁴

Ukoliko postoje **kumulacija tužbenih zahteva**, od kojih jedan tužbeni zahtev po vrsti predstavlja osnov za oslobađanje od sudske takse, sud na osnovu predloga za oslobađanje od plaćanja taksi, a na osnovu člana 9 stav 1 Zakona o sudskim taksama, srazmerno umanjuje iznos sudske takse.²⁵ (Primer 4)

U praksi su uočeni primeri da sud ne primenjuje član 9 stav 1 Zakona o sudskim taksama, ukoliko predlagač ne navede kao osnov oslobađanja predmet i vrstu spora koji vodi i za koji se traži oslobađanje od sudskih taksi, već loše imovno stanje, iako za to postoje zakonske pretpostavke.²⁶ Naime, iako vrsta spora u primerima 5 i 6 (izdržavanje roditelja, izmena rente) ukazuju da su predlagači izdržavana lica u postupcima u vezi zakonskog izdržavanja, sud u obe odluke kao osnov navodi član 168 stav 1 Zakona o parničnom postupku, a ne Zakon o sudskim taksama, iako se u obrazloženju obe odluke navodi da **podnosioci traže oslobađanje od sudskih taksi**.

²⁴ Osnovni sud u Ivanjici, P1. 259/15 Rešenje od 14.11.2016. godine; Osnovni sud u Ivanjici, P1. 114/2014, Rešenje od 13.02.2017. godine

²⁵ Osnovni sud u Ivanjici, P1. 114/2014, Rešenje od 13.02.2017. godine Osnovni sud Senta P2 268/17, Rešenje od 12.12.2017

²⁶ Osnovni sud Senta P2 268/17, Rešenje od 12.12.2017, Osnovni sud Senta P 229/17, Rešenje od 15.11.2017,

PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA

PRIMENA ČLANA 140 STAV 2 ZAKONA O ZAŠTITI POTROŠAČA

“U postupku pred sudom u potrošačkom sporu, u smislu zakona kojim se uređuje parnični postupak, ne plaća se sudska taksa za tužbu ako vrednost predmeta spora ne prelazi iznos od 500.000 dinara.”

Primer 7.

Osnovni sud Bor P 357/16, Rešenje od 08.09.2016

Predmet i vrednost spora: radi naknade štete, vrednost spora 57,293,32 dinara

Sadržina predloga i navoda

Predlagač podneo

Sud pribavio

Takseni obveznik je putem podneska od 26.8.2016. godine naveo da je primio opomenu o plaćanju sudske takse za raniju podnetu tužbu, te kako se radi o ugovorenom odnosu između tužioca i Javnog preduzeća za stambene usluge Bor ukazuje da se radi o potrošačkom sporu i da je Zakonom o zaštiti potrošača predviđeno da se ne plaća sudska taksa za tužbu ako vrednost spora ne prelazi iznos od 500.000,00 dinara. S toga traži da sud stavi van snage donetu opomenu za plaćanje sudske takse od 22.8.2016. g.

- uvid u spise predmeta

IZREKA

REŠENJA:

„Odbija se zahtev taksenog obveznika za stavljanje van snage opomene od 22.8.2016. godine za plaćanje sudske takse za tužbu u iznosu od 4.192,00 dinara i 390,00 dinara za opomenu, u parničnom postupku koji se vodio pred ovim sudom pod brojem P. 357/2016 “

OBRAZLOŽENJE:

Prema stanju u spisima, takseni obveznik odnosno tužilac je podneo tužbu protiv tuženih Republika Srbija, Ministarstvo pravde R. Srbije i Osnovnog suda u Boru (...). odredbe ovog zakona primenjuju se na odnose potrošača i trgovca, i drugih lica kako je to propisano i navedeno u čl. 4 Zakona o zaštiti potrošača, a kojom odredbom nisu obuhvaćena tužena lica u ovoj parnici, te se tako ne radi o potrošačkom sporu.

Propis: Zakon o zaštiti potrošača, član 140 i član 4

POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena posebna žalba

Komentar: Prilikom odlučivanja o primeni člana 140 Zakona o zaštiti potrošača, sud prethodno utvrđuje da li je u pitanju potrošački spor u smislu člana 4 Zakona o zaštiti potrošača, na osnovu čega donosi odluku.

PRIMERI IZ PRAKSE: „VISINA SREDSTAVA IZ KOJIH SE OBVEZNIK I ČLANOVI NJEGOVOG DOMAĆINSTVA IZDRŽAVAJU”

PRIMENA ČLANA 10 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMAMA

“Sud može osloboditi taksenog obveznika od plaćanja takse ako bi plaćanjem takse, imajući u vidu visinu sredstava iz kojih se obveznik i članovi njegovog domaćinstva izdržavaju, ta sredstva bila u tolikoj meri umanjena da bi time bila ugrožena njihova socijalna sigurnost.

Odluku iz stava 1. ovog člana donosi prvostepeni sud na predlog taksenog obveznika. Pre donošenja odluke sud će oceniti sve okolnosti, a naročito će uzeti u obzir vrednost merodavnu za naplatu takse, ukupan prihod taksenog obveznika i članova njegovog domaćinstva, broj lica koje takseni obveznik izdržava.

Pod domaćinstvom se, u smislu ovog zakona, podrazumeva zajednica života, privređivanja i trošenja ostvarenih prihoda.

Izdržavana lica, u smislu ovog zakona su: 1) maloletna deca, odnosno usvojenici, 2) deca, odnosno usvojenici na redovnom školovanju ili na vanrednim studijama, ako su nezaposleni - do navršene 26. godine života, 3) unuci, ako ih roditelji ne izdržavaju i ako žive u domaćinstvu sa obveznikom, 4) braćni drug I 5) roditelji, odnosno usvojioci.”

Primer 8.

Osnovni sud Bor P 603/10, Rešenje od 25.03.2013. godine

Predmet i vrednost spora: radi neosnovanog obogaćenja i nadoknade štete, vrednost spora 1.140.000,00

Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Takseni obveznik-tuženik podneo zahtev za oslobođenje od plaćanje sudske takse u kojem je naveo da je rešenjem ovog suda P 603/10 od 31.8.2010., odobreno da sudsku taksu u ukupnom iznosu od 27.250,00 dinara isplati u 6 jednakih mesečnih rata, da je izvršio uplatu dve rate, nakon čega je ostao bez posla. Obzirom da je nezaposleno lice, da ne ostvaruje nikakve prihode i da ne poseduje nepokretnu imovinu, naveo je da bi plaćanjem sudske takse bila ugrožena njegova socijalna sigurnost.	Uverenje Službe za katastar nepokretnosti u B. Uverenje Nacionalne službe za zapošljavanje – filijale u Boru	- uvid u spise predmeta

IZREKA REŠENJA: „Usvaja se zahtev taksenog obveznika-tuženika D.M iz B. Za oslobođenje od plaćanje sudske takse u predmetu P. 603/10 “

OBRAZLOŽENJE: Na nesumnjiv način utvrđeno da takseni obveznik-tuženik nezaposleno lice koje ne poseduje nepokretnu imovinu i da bi plaćanjem sudske takse bila ugrožena njegova socijalna sigurnost, zbog čega je odlučeno kao u izreci rešenja.

Propis: ZPP član 168 stav 3 u vezi člana 10 Zakona o sudskim taksama

POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena posebna žalba

Primer 9.

Osnovni sud Užice P. 1304/16 od 29.08.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi nedopustivosti izvršenja, vrednost spora 8.500 eura		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Podneskom na ročištu tražio oslobađanje plaćanja troškova postupka, istakavši da je nezaposlen i nema imovinu, izdržava troje maloletne dece	Potvrda NZS Filijala Užice	-
	Potvrda RGZ – SKN Užice	
	Izvodi iz matične knjige rođenih za decu	
IZREKA REŠENJA:	„Odbija se zahtev tužioca F. J. iz C. za oslobodjenje plaćanja troškova postupka.“	
OBRAZLOŽENJE:	„nisu ispunjeni uslovi da se tužilac oslobodi od plaćanja svih troškova u ovom postupku, jer tužilac nije dostavio relevantne dokaze, nije naveo sa kim živi u domaćinstvu i da li njegov bračni drug i roditelji poseduju imovinu, da li ostvaruje kakve druge prihode i da li ima imovinu na drugoj teritoriji sem stanja u SKN u Užicu. Sud je cenio i sve druge okolnosti, a naročito uzeo u obzir i vrednost predmeta spora, kao i to da tužilac nije naveo sve članove porodice sa kojima živi u istom domaćinstvu, te našao da nisu ispunjeni uslovi da se tužilac oslobodi od plaćanja...“	
Propis: / (nije naveden)		
POUKA O PRAVNOM LEKU: dozvoljena žalba u roku od 15 dana Višem sudu u Užicu		

Komentar: U analiziranoj sudskoj praksi **nema primera u kojima je sud u obrazloženju utvrdio činjenice o članovima domaćinstva podnosioca predloga, kao i ukupan prihod taksenog obveznika i članova njegovog domaćinstva.**

Ne postoji prepreka da sud sasluša podnosioca predloga na ovu okolnost, odnosno da zatraži dopunu predloga kao i dokaze na ovu okolnost, na šta ga ovlašćuje i član 11 stav 5 Zakona o sudskim taksama, kao i član 169 stav 3 Zakona o parničnom postupku.

PRIMERI IZ PRAKSE: „DUŽNOST PODNOŠENJA DOKAZA”

PRIMENA ČLANA 169 STAV 2 ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU

“Stranka koja zahteva oslobađanje od troškova dužna je da uz predlog navede činjenice i podnese dokaze kojima se činjenice potvrđuju”.

Primer 10.

Osnovni sud u Nišu P. 6284/13, Rešenje od 21.01.2014		
Predmet i vrednost spora: - (u pravnoj stvari)		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Tužilja je tražila da je sud oslobodi od plaćanja sudskih taksi. Materijalno stanje teško, korisnik novčane socijalne pomoći, nema novca za naplatu sudskih taksi.	Rešenje Centra za socijalni rad o priznavanju prava na novčanu socijalnu pomoć	- uvid u spise predmeta
IZREKA REŠENJA:	„Oslobađa se tužilja P. S iz H. od obaveze plaćanja sudskih taksi. “	
OBRAZLOŽENJE:	„Kako iz navedenog rešenja proizilazi da je materijalno stanje tužilje teško, sud je udovoljio zahtevu...”	
Propis: Član 168 ZPP		
POUKA O PRAVNOM LEKU: / (nije navedena)		

Primer 11.

Osnovni sud u Valjevu P. 1042/17, Rešenje od 20.10.2017		
Predmet i vrednost spora: - radi utvrđivanja svojine, -		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
U pismenom odgovoru na tužbu stavili i predlog da ih sud oslobodi plaćanja takse u ovom sudskom postupku a iz razloga što je prvotuzhena bolesna, penzioner, i ista se nalazi u Gerontološkom centru u Š., i čitava penzija podmiruje potrebe doma za stare osobe, a da je drugotuzhena teško bolestan, da nije u radnom odnosu te da nema nikakvih primanja.	- Potvrda Gerontološkog centra - Dokaz Nacionalne službe za zapošljavanje da je drugotuzhena nezaposleno lice otpusnu listu sa epikrizom Kliničkog centra Srbije	- uvid u spise predmeta
IZREKA REŠENJA:	„Oslobađaju se plaćanja takse na odgovor na tužbu tuženici D.S. iz B. i D.D: iz V., a u predmetu Osnovnog suda V. 9P 1042/17. “	
OBRAZLOŽENJE:	„Kako iz navedenog rešenja proizilazi da je materijalno stanje tužilje teško, sud je udovoljio zahtevu...”	
Propis: Član 168 ZPP		
POUKA O PRAVNOM LEKU: dozvoljena žalba, rok 8 dana, Višem sudu u V.		

Primer 12.

Osnovni sud u Valjevu P. 1179/16, Rešenje od 23.11.2017

Predmet i vrednost spora: - radi naknade štete, -

Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Predlog za oslobađanje troškova iz razloga što živi na ivici siromaštva, isti je nezaposlen, te su on i njegova porodica najteža socijalna kategorija sa brojnim teškim oboljenjima i ne poseduju imovinu.	-	-

IZREKA REŠENJA: „Usvaja se predlog za oslobađanje od plaćanja troškova takse tužioca V.Z. iz Z., u predmetu ovog suda P1 1179/16.“

OBRAZLOŽENJE: „Razmatrajući gore podneti predlog, sud je odlučio kao u izreci ovog rešenja nalazeći da su ispunjeni uslovi da se tužilac oslobodi od troškova plaćanja taksi u predmetnom sporu P1 1179/16 imajući u vidu da tužilac ne raspolaže imovinom.“

Propis: -

POUKA O PRAVNOM LEKU: nije dozvoljena žalba

Komentar:

Sudska praksa u pogledu primene člana 169 stav 2 ZPP je u neujednačena. U jednom od analiziranih predmeta, obrazloženje rešenja ne sadrži deo o izvedenim dokazima. (primer 12). U dva predmeta, predlagač nije podnosio dokaze, a sud je zasnovao odluku na dokazima koje je sam pribavio, na osnovu navoda stranaka i saznanja do kojih je došao tokom vođenja postupka.²⁷

Kada je u pitanju ocena dokaza, sud je u dva primera usvojio predlog isključivo na osnovu rešenja Centra za socijalni rad o priznavanju prava na novčanu socijalnu pomoć.²⁸

Stranke po pravilu navode da je materijalno stanje teško, a od dokaza prilažu:

1. Rešenje Centra za socijalni rad o priznavanju prava na novčanu socijalnu pomoć;
2. Uverenje Nacionalne službe za zapošljavanje o nezaposlenosti;
3. Uverenje Poreske uprave – Eskpozitura da se tužilac ne nalazi na evidenciji poreskih obveznika;
4. Uverenje RF PIO Filijala da nikada nije bio obavezno osigurano lice za penzijsko i invalidsko osiguranje;
5. Medicinska dokumentacija ;
6. Uverenje Službe za katastar nepokretnosti u mestu prebivališta da ne poseduju imovinu;
7. Dokaze o stalnim rashodima (Potvrda Gerontološkog centra).

Po pravilu, ovi dokazi se uzimaju kao relevantni. Samo je u jednom slučaju sud smatrao da je potvrda SKN u mestu prebivališta nedovoljna, te da je za dokaz opšteg imovnog stanja. (Primer 15)²⁹

PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: PRIBAVLJANJE DOKAZA OD STRANE SUDA

²⁷ Osnovni sud Šid P 50/17, Rešenje od 27.03.2017.godine, Osnovni sud u Ivanjici, P. 950/16, Rešenje od 07.02.2017.godine.

²⁸ Osnovni sud u Nišu P. 6284/13, Rešenje od 21.01.2014, Osnovni sud Šid P 50/17, Rešenje od 27.03.2017.godine.

²⁹ Osnovni sud Užice P. 1304/16 od 29.08.2017. godine.

PRIMENA ČLANA 11 STAV 5 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMAMA

„Sud može po službenoj dužnosti pribaviti i proveriti potrebne podatke o imovnom stanju taksenog obveznika i članova njegovog domaćinstva, a može o tome saslušati i protivnu stranku.“

Primer 13.**Primer 14.**

Osnovni sud Šid P 50/17, Rešenje od 27.03.2017.g		
Predmet i vrednost spora: radi utvrđenja i predaje poseda		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Na zapisniku na glavnoj raspravi naveo da nema imovine i da prima socijalnu pomoć		Uverenje Centra za socijalni rad Šid da je tužilac korisnik socijalne pomoći
IZREKA REŠENJA:	„Oslobađa se tužilac S.M iz M., od plaćanja takse na tužbu i presudu u iznosu od 39.600,00 dinara.“	
OBRAZLOŽENJE:	Prema svom opštem imovnom stanju nije u mogućnosti da snosi ove troškove	
Propis: Zakon o sudskim taksama, član 10		
POUKA O PRAVNOM LEKU: / (nije navedena)		
Osnovni sud u Ivanjici, P. 950/16, Rešenje od 07.02.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi raskida ugovora o doživotnom izdržavanju, /		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
<i>Tužilja podneskom, pozivajući se na siromaško pravo, molila da je sud oslobodi od plaćanja troškova postupka</i>		Izveštaj SKN Ivanjica u kome je upisano vlasništvo nad nekretninama
		Izveštaj Fonda PIO – korisnik porodične penzije 22.3188,30
		Rešenje o raspravljenu zaostavštine
IZREKA REŠENJA:	„Usvaja se predlog tužilje B.O. iz I. za oslobodanje od plaćanja troškova sudske takse na tužbu do pravosnažnog okončanja ovog postupka.“	
Propis: ZPP, član 168, stav 3		
POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena žalba		

Primer 15.

Osnovni sud Užice P. 1304/16 od 29.08.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi nedopustivosti izvršenja, vrednost spora 8.500 eura		

Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Podneskom na ročištu tražio oslobađanje plaćanja troškova postupka, istakavši da je nezaposlen i nema imovinu, izdržava troje maloletne dece	Potvrda NZS Filijala Užice	-
	Potvrda RGZ – SKN Užice	
	Izvodi iz matične knjige rođenih za decu	
IZREKA REŠENJA:	„Odbija se zahtev tužioca F. J. iz C. za oslobađanje plaćanja troškova postupka.“	
OBRAZLOŽENJE:	„nisu ispunjeni uslovi da se tužilac oslobodi od plaćanja svih troškova u ovom postupku, jer tužilac nije dostavio relevantne dokaze, nije naveo sa kim živi u domaćinstvu i da li njegov bračni drug i roditelji poseduju imovinu, da li ostvaruje kakve druge prihode i da li ima imovinu na drugoj teritoriji sem stanja u SKN u Užicu. Sud je cenio i sve druge okolnosti, a naročito uzeo u obzir i vrednost predmeta spora, kao i to da tužilac nije naveo sve članove porodice sa kojima živi u istom domaćinstvu, te našao da nisu ispunjeni uslovi da se tužilac oslobodi od plaćanja...“	
Propis: / (nije naveden)		
POUKA O PRAVNOM LEKU: dozvoljena žalba u roku od 15 dana Višem sudu u Užicu		

Primer 16.

Osnovni sud u Ivanjici, P. 279/2014, Rešenje od 13.03.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi regresa, vrednost predmeta spora 418.892,09 dinara		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Podneo predlog za oslobađanje od sudske takse na rešenje o troškovima parničnog postupka (...) U predlogu je tuženi naveo da je reč o sporednim potraživanjima koji ne podležu sudskoj taksi i na koje se ne plaća sudska taksa.“	-	-
IZREKA REŠENJA:	„Odbija se predlog tuženog za oslobađanje od sudske takse na rešenje Osnovnog suda u Ivanjici P. Br. 279/14 od 27.02.2017.godine. kojim je odlučeno o troškovima postupka kao neosnovan“	
OBRAZLOŽENJE:	„nema zakonskih uslova za oslobađanje od plaćanje takse na rešenje o troškove postupka.“	
Propis: Zakon o sudskim taksama, Tarifni broj 2 stav 8		
POUKA O PRAVNOM LEKU: na osnovu člana 11 stav 6 Zakona o sudskim taksama, žalba Višem sudu u Čačku, u roku od 8 dana		

Komentar:

Član 11 Zakona o sudskim taksama kao i član 169 stav 3³⁰ Zakona o parničnom postupku ovlašćuje sud da donese diskrecionu odluku o tome da li će utvrđivati činjenice i pribavljati dokaze o činjenicama koje podnosilac predloga nije naveo, odnosno podneo, a kako bi odlučio o osnovanosti predloga za oslobađanje od plaćanja troškova, odnosno oslobađanja od plaćanja sudskih taksi.

Praksa sudova kada je u pitanju primena ove odredbe je neujednačena.

Primer 13 pokazuje da sud pribavlja dokaze na okolnost činjenica koje je podnosilac predloga izneo u predlogu. Primer 14 pokazuje da sud pribavlja dokaze u odnosu na činjenice koje smatra relevantnim, a imajući u vidu i činjenice koje je saznao vodeći postupak. Primer 15 pokazuje rigidno postupanje suda po predlogu o oslobađanju troškova, gde sud odbija predlog iako je dostavljen dokaz o broju maloletne dece, nezaposlenosti i uverenje iz Službe za katastra za nepokretnost da podnosilac nema imovine. Sud je ovu odluku pretežno zasnovao na teretu dokazivanja. Primer 16 pokazuje da u slučaju da podnosilac predloga za oslobađanje od sudske takse kao osnov predloga navede nepostojanje pravnog osnova za plaćanje sudske takse, sud prilikom ispitivanja osnovanosti predloga ne primenjuje član 11 stav 5 Zakona o sudskim taksama, s obzirom da podnosilac predloga svoj zahtev zasniva na nepostojanju pravnog osnova, a ne na činjenicama o svom imovnom stanju.

³⁰ „Ako je to potrebno i sam sud može po službenoj dužnosti da pribavi potrebne podatke i obaveštenja o imovnom stanju stranke koja traži oslobađanje, a može o tome da sasluša i stranku”, Zakon o parničnom postupku, član 169 stav 3.

PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: NEBLAGOVREMENOST PREDLOGA ZA OSLOBOĐANJE

PRIMENA ČLANA 14 STAV 1 ZAKONA O SUDSKIM TAKSAMA

“Rešenje o oslobađanju od plaćanja takse odnosi se na sve takse po odgovarajućem predmetu bez obzira kada je nastala taksena obaveza.”

Primer 17.

Osnovni sud u Ivanjici, P. 680/2016, Rešenje od 06.07.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi naknade štete, vrednost predmeta spora 870.000,00 dinara		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Predlog 16.05.2017. g za oslobađanje od plaćanje sudske takse na rešenje o troškovima parničnog postupka. Nema materijalnih sredstava za plaćanje takse na rešenje o troškovima, da je slabog imovnog stanja i da se leči, te da bi se naplatom sudske takse ugrozila njena egzistencija	- Izveštaj Fonda PIO - Otpusnu listu Bolnice Čačak	-
IZREKA REŠENJA:	„Odbacuje se predlog tužilje za oslobodjenje od plaćanje sudske takse na rešenje o troškovima parničnog postupka iz podneska od 16.05.2017. godine.“	
OBRAZLOŽENJE:	„Postupak u ovoj pravnoj stvari je pravosnažno okončan dana 17.11.2016. godine, obzirom da stranke nisu izjavile žalbu na rešenje suda P. br. 680/2016 od 30.09.2016. godine.(...), te je isti predlog neblagovremen.“	
Propis: Zakon o sudskim taksama, član 3, član 14 stav 1		
POUKA O PRAVNOM LEKU: na osnovu člana 11 stav 6 Zakona o sudskim taksama, žalba Višem sudu u Čačku, u roku od 8 dana		

Primer 18.

Osnovni sud u Ivanjici, P. 2059/2012, Rešenje od 10.11.2017. godine		
Predmet i vrednost spora: radi pobijanja dužnikovihradni, vrednost predmeta spora 6.500,00 eura		
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio
Predlog 26.10.2017. g za oslobađanje od plaćanja sudske takse na tužbu, prvostepenu presudu, žalbu na presudu i drugostepenu odluku, naveo da je korisnik starosne penzije, da je 2014, godine pretrpeo štetu usled poplave na teritoriji Opštine Lučani, da nije sanirao štetu, a da je dobio beznačajna sredstva od države, da se	-	-

njegovo zdravstveno stanje pogoršalo i da bi plaćanjem sudskih taksi bila ugrožena njegova egzistencija.		
IZREKA REŠENJA:	„Odbacuje se predlog tužioca D.O. iz L. za oslobođenje od plaćanja sudskih taksi na tužbu, prvostepenu presudu, žalbu na presudu i drugostepenu odluku, u predmetu Osnovnog suda u Ivanjici P. br. 2059/2012, iz podneska tužioca od 26.10.2017. godine.“	
OBRAZLOŽENJE:	„Postupak u ovoj pravnoj stvari je pravosnažno okončan dana 17.05.2017. godine, donošenje presude Apelacionog suda u Kragujevcu Gž. Br. 953/2016 od 17.05.2017. godine, koju presudu su punomoćnik tužioca i punomoćnik tuženog primili 15.06.2017. godine (...), tužilac predlog za oslobađanje od plaćanja od sudskih taksi nije podneo u primerenom roku.“ Naime, kako je Zakonom o parničnom postupku predviđeno da odluku o oslobađanju troškova postupka donosi prvostepeni sud na predlog stranke i kako je odredbom čl. 3 Zakona o sudskim taksama propisano da obaveza plaćanja za podneske (tužbe, odgovore na tužbe, žalbe i druga pravna sredstva) – kada se predaju sudu, odnosno kada se izvrši obračun takse, a za sudske odluke nastaje kada se objave, a ako stranka nije prisutna objavljivanju ili ako odluka nije javno objavljena, kada se stranci ili njenom zastupniku dostavi prepis odluke, to primenom odredbi čl. 14 st. 1 Zakona o sudskim taksama, znači da se predlog za oslobođenje od plaćanja sudskih taksi se može podneti do pravosnažnog okončanja parničnog postupka, a ne nakon pravosnažnog okončanja“.	
Propis: Zakon o sudskim taksama, član 3, član 14 stav 1		
POUKA O PRAVNOM LEKU: na osnovu člana 11 stav 6 Zakona o sudskim taksama, žalba Višem sudu u Čačku, u roku od 8 dana		

Komentar: Zakon o parničnom postupku i Zakon o sudskim taksama ne sadrže izričito prekluzivni rok za podnošenje predloga za oslobađanje od plaćanja od sudskih taksi. U nekoliko odluka uočeno je da, u slučaju da se predlog prvostepenom sudu podnese nakon pravosnažnosti odluke, isti sud donosi odluku kojom se **odbacuje predlog, a u obrazloženju navodi da je predlog neblagovremen.**

PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: PRIZNAVANJE PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

PRIMENA ČLANA 170 STAV 1 ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU

“Sud će u toku čitavog postupka da prizna stranci pravo na besplatnu pravnu pomoć kad je stranka potpuno oslobođena od plaćanja troškova postupka (član 168. stav 2), ako je to nužno radi zaštite prava stranke, odnosno ako je to propisano posebnim zakonom.”

Primer 19.

Osnovni sud Loznici Su 570/2017-1, Rešenje od 20.11.2017

Predmet i vrednost spora: -

Sadržina predloga i navoda

Predlagač podneo

Sud pribavio

Podnosilac predloga je podneo zahtev sudu da mu se odobri besplatna punomoćnik u predmetu suda P. 1860/2016. Lošeg zdravlja, leči se od visokog krvnog pritiska, ne sme da se nervira, korisnik socijalne pomoći	Uverenje o priznatom pravu na novčanu socijalnu pomoć	-
	Izveštaj lekara specijaliste	
	Nacrt tužbe sa kopijom plana u prilogu	
IZREKA REŠENJA:	„Odbija se zahtev za priznavanje stranci prava na besplatnu pravnu pomoć S.Đ. iz V.S.“	
OBRAZLOŽENJE:	„Kako podnosilac zahteva za priznavanje besplatne pravne pomoći nije oslobođen od plaćanja troškova besplatne pravne pomoći, to nisu ispunjeni uslovi propisani čl. 170 Zakona o parničnom postupku.“	
Propis: Zakon o parničnom postupku, član 170, //		
Propis o nadležnosti: čl. 3 i 6 Sudskog poslovnika u vezi sa članom 170 ZPP		
POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena žalba		

Primer 20.

Osnovni sud Stara Pazova, Sudska jedinica u Inđiji, P2n 46/2018, Rešenje od 13.04.2018. godine			
Predmet i vrednost spora: radi razvoda braka i zaštita od nasilja u porodici			
Sadržina predloga i navoda	Predlagač podneo	Sud pribavio	
<p>Tužilja je podnela 4.4.2018. godine predlog za oslobađanje od plaćanja troškova postupka i priznanje prava na besplatnog punomoćnika. Navela je da trenutno nije zaposlena, njeno zdravstveno stanje onemogućava je da radi.</p> <p>Tužilja ima troje dece, od čega dvoje izdržava. Tužilja živi u zajedničkom domaćinstvu sa mal. sinom C.A i ćerkom D.A. koja ima 21 godinu. D.A. je zaposlena na određeno, usled čega ostvaruje mesečne prihode od 21000,00 dinara, što čini ukupne prihode domaćinstva tužilje i dece. Druga ćerka E.A. ima 12 godina i poverena je ocu, a tužilji je utvrđeno davanje mesečne alimentacije u iznosu od 1000,00 dinara. Treće dete tužilje, maloletni C.A., ima 8 godina i redovno se školuje. Od dana prestanka zajednice života, tuženi ni na koji način ne doprinosi izdržavanju mal. C.A..</p> <p>Tužilja i članovi njene porodice ne poseduju nekretnine, žive u iznajmljenom stanu u B. Mesečni troškovi stanovanja iznose oko</p>	- Medicinska dokumentacija tužilje u spisima predmeta	-	
		- Uverenje Nacionalne službe za zapošljavanje o trenutnoj sprečenosti za rad	
		- Izvod iz matične knjige rođenih za sina i ćerke tužilje	
		- Potvrda o primanjima ćerke D.A.	
		- Uverenje redovnom školovanju mal. C.A. i mal. E.A.,	
		- Presuda suda kojom je utvrđena alimentacija za ćerku tužilje	
	- Lekarska dokumentacija oca tužilje		

<p>23.000,00 dinara što obuhvata kiriju i mesečne račune.</p> <p>Tužilja ima oca koji boluje od kancera i kome je neophodna briga tužilje usled čega ona snosi dodatne troškove u vidu kupovine lekova i čestih odlazaka u V.</p>	<p>- Uverenje poreske uprave o imovnom stanju, u prilogu</p> <p>- Izveštaj lekara specijaliste</p>	
<p>IZREKA REŠENJA:</p>	<p>„Tužilji D. Ć iz B. priznaje se pravo na besplatnu pravnu pomoć u ovom parničnom predmetu. Shodno čl. 170 stav 4 ZPP-a, Predsednik Osnovnog suda u Staroj Pazovi će tužilji postaviti besplatnog punomoćnika.“</p>	
<p>OBRAZLOŽENJE:</p>	<p>„Razmatrajući navode iz predloga, te priložene pismene dokaze uz tužbu, medicinsku dokumentaciju za tužilju, ovaj sud smatra osnovanim predlog tužilje radi ostvarivanja prava na besplatnog punomoćnika, a i zbog prirode spora, nužno je stranci pružiti adekvatnu stručnu pomoć.“</p>	
<p>Propis: Zakon o parničnom postupku, član 170, stav 1, 2 i 4</p>		
<p>POUKA O PRAVNOM LEKU: Nije dozvoljena žalba</p>		

Komentar: Kontaktirani sudovi dostavili su jednu odluku – rešenje doneto primenom člana 170 ZPP, kojom je odbijen zahtev za priznavanje stranci prava na besplatnu pravnu pomoć (Primer 19). U obrazloženju rešenja, sud navodi da nisu ispunjeni uslovi za priznavanje prava, a s obzirom da stranci nije priznato pravo na oslobađanje troškova postupka u celosti. Podnosilac predloga nije istovremeno podneo predlog za oslobađanje troškova postupka. Uočljivo je da je odluku nije doneo postupajući sudija, iako je stranci u postupku dodeljen broj predmeta, već predsednik suda, a pozivom na član 3 i član 6 Sudskog poslovnika u vezi sa članom 170 ZPP. Ovakvo postupanje suda nije zasnovano na pravilnoj primeni ZPP. Naime, ZPP u članu 170 stav 4 izričito predviđa nadležnost predsednika suda za postavljenje i razrešenje besplatnog punomoćnika, dok je za rešavanje o priznavanju prava nadležan prvostepeni sud, odnosno postupajući sudija, odnosno predsednik veća u predmetu za koji se traži oslobađanje od plaćanja sudskih taksi.

U drugom primeru sudske prakse³¹ (Primer 20), podnosilac predloga je istovremeno postavio dva predloga, i to predlog za oslobađanje od plaćanja troškova i predlog za priznavanje prava na besplatnog punomoćnika. Sud je priznao pravo na besplatnu pravnu pomoć u ovom parničnom predmetu, i u izreku uneo dužnost predsednika suda da postavi tužilji punomoćnika. Uočljivo je da je sud doneo rešenje u roku od 9 dana od dana dostavljanja predloga, iz razloga što je bilo neophodno prisustvo advokata na zakazanom ročištu. Međutim, sud nije prethodno odlučio o predlogu za oslobađanje od plaćanja troškova, iako je takav predlog stavljen. Dodatno, u pouci o pravnom leku određeno je da nije dozvoljena žalba. Na ovaj način se stranka stavlja u položaj nezvesnosti u pogledu plaćanja troškova postupka.

³¹ Stranka u postupku obratila se Komitetu pravika za ljudska prava za pravnu pomoć u sastavljanja predloga za priznavanje prava na besplatnog punomoćnika. Prikazana odluka je rezultat pružene pravne pomoći ugroženoj stranci.

PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE: POUKA O PRAVNOM LEKU

Komentar: Pravo na žalbu u postupku oslobađanja od plaćanja troškova parničnog postupka uređeno je Zakonom o parničnom postupku i Zakonom o sudskim taksama. Prema odredbi člana 169 stav 4 Zakona o parničnom postupku protiv rešenja suda kojim se usvaja predlog stranke nije dozvoljena posebna žalba. U slučajevima kada je žalba dozvoljena, Zakon o parničnom postupku ne propisuje izričito rok protiv rešenja, već se primenjuje opšti rok za žalbu protiv rešenja, odnosno primenjuje se član 367 stav 1 u vezi sa članom 399 i članom 402 ZPP.

Prema odredbi člana 11 stav 5 Zakona o sudskim taksama protiv rešenja suda kojim se usvaja predlog za oslobođenje od plaćanja takse nije dozvoljena žalba. Zakon o sudskim taksama ne propisuje rok za žalbu u slučajevima kada je ona nije nedozvoljena.

Mogu se uočiti različito postupanje kada je u pitanju pouka o pravnom leku.

Pouka o pravnom leku da žalba nije dozvoljena se primenjuje kada je usvojen zahtev za oslobađanje od sudskih taksi, a kada je podnet zahtev za oslobođenje od sudskih taksi.

Pouka o pravnom leku da žalba nije dozvoljena se primenjuje i u slučajevima kada je usvojen zahtev za oslobađanje od sudskih taksi, po zahtevu za oslobađanje od troškova postupka.

Pouka o pravnom leku da žalba nije dozvoljena se primenjuje i u slučajevima kada je usvojen zahtev za oslobađanje od konkretne sudske takse (npr. sudske takse na tužbu), po predlogu za oslobađanje od troškova postupka.

Dakle, iako sud nije odlučio o predlogu u celini, po pravilu, odluke sadrže pouke da žalba nije dozvoljena.

Neujednačenost u poukama o pravnom leku se može uočiti i po pitanju rokova koji se određuju za podnošenje žalbe neposredno višem sudu, a preko prvostepenog suda.

Tako, u praksi postoje rešenja koja upućuju podnosioca da podnese žalbu u roku od 8 dana, kao i rešenja gde je rok za žalbu 15 dana od prijema opravka rešenja.

ANEKS II: TABELARNI PREGLED ODGOVORA

	BROJ PREDLOGA U 2017. GODINI	USVOJENO	ODBIJENO	ODBAČENO	NEREŠENO
1. Osnovni sud u Subotici	Nije moguće utvrditi preko AVP				
2. Osnovni sud u Senti	Nije moguće utvrditi preko AVP				
3. Osnovni sud u Sremskoj Mitrovici	Nije doneta nijedna posebna odluka, a pretraga presuda nije moguća po tom kriterijumu				
4. Osnovni sud u Smederevu	Nije moguće utvrditi preko AVP	813.532,00 dinara			
5. Osnovni sud u Valjevu	Nije moguće utvrditi preko AVP	Najmanje 3	0	0	
6. Osnovni sud u Čačku	Nije moguće utvrditi preko AVP				
7. Osnovni sud u Kruševcu					
8. Osnovni sud u Novom Pazaru	Nije moguće utvrditi preko AVP				
9. Osnovni sud u Leskovcu	Nije moguće utvrditi preko AVP				
10. Osnovni sud u Nišu	Nije moguće utvrditi				
11. Osnovni sud u Raškoj	0	0	0	0	0
12. Osnovni sud u Vranju	Nije moguće utvrditi preko AVP				
13. Osnovni sud u Sjenici	0	0	0	0	0
14. Osnovni sud u Pirotu	Nije moguće utvrditi preko AVP				
15. Osnovni sud u Boru	Nije moguće utvrditi preko AVP	2,127,753,00 dinara			
16. Osnovni sud u Užicu	-	0	1	0	-
17. Viši sud u Požarevcu	Nije moguće utvrditi preko AVP				
18. Osnovni sud u Loznici	Nije moguće utvrditi preko AVP				
19. Osnovni sud u Somboru	Nije moguće utvrditi preko AVP				

20. Osnovni sud u Bačkoj Palanci	0	0	0	0	0
21. Osnovni sud u Kikindi	0	0	0	0	0
22. Osnovni sud u Šidu	9	9	0	0	0
23. Osnovni sud u Ivanjici	9	4	1	3	1
24. Osnovni sud u Kuršumliji	0	0	0	0	0